

Summary

The article presents analysis of gifted education theoretical and conceptual background. The author defines main features of educational environment for gifted students. Implications for future researches are discussed.

Keywords: educational environment, gifted education, giftedness development.

УДК 159.9

Алексєєва Т. В.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЗНАЧУЩИЙ ПОКАЗНИК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ!

Анотація

У статті аналізуються психологічні особливості відповідальності як значущого показника професійної компетентності майбутнього фахівця. Особлива увага приділяється інтерпретації понять *відповідальність*, *компетентність* та *професійна ідентичність*. Аргументується важливість формування відповідальності як значущого показника професійного ставлення суб'єкта майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: компетентність, компетенція, фахова компетентність, професійна компетентність, соціально-психологічна компетентність, відповідальність, професійна ідентичність

Аннотация

В статье анализируются психологические особенности ответственности как значимого показателя профессиональной компетентности будущего специалиста. Особое внимание уделено интерпретации понятий *ответственность*, *компетентность* и *профессиональная идентичность*. Аргументируется важность формирования ответственности как значимого показателя профессионального становления субъекта будущей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, профессиональная компетентность, социально-психологическая компетентность, ответственность, профессиональная идентичность.

Постановка загальної проблеми. Актуальним завданням сучасної психології є дослідження особливостей професійного становлення майбутнього фахівця, яке забезпечує особистісний розвиток та самореалізацію студента як суб'єкта майбутньої професійної діяльності.

В період трансформаційних змін сучасного суспільства перед особистістю постають нові вимоги щодо її професійно-особистісного розвитку як суб'єкта майбутньої професійної діяльності. Майбутній фахівець повинен мати певні професійно-важливі якості, високий рівень психологічної готовності до майбутньої професійної діяльності, професійну придатність та високий рівень професійної компетентності, соціальну та професійну мобільність, відповідальність та самостійність щодо прийняття професійно обґрунтованих рішень.

Основою змісту освіти є освітньо-кваліфікаційна характеристика випускника вищого навчального закладу, а саме: державний нормативний документ, який відображає цілі освітньої та професійної підготовки, визначає місце фахівця в структурі господарства і держави, формулює вимоги до його компетентності, інші соціально важливі властивості та якості.

Метою нашого дослідження є виявлення провідних тенденцій розвитку професійної ідентичності та відповідальності як значущої складової професійної компетентності студентів в процесі професійного становлення у вузі.

Результати теоретичних та емпіричних досліджень. Процес професійного становлення студента як суб'єкта майбутньої професійної діяльності складається з таких стадій: 1) виникнення професійних намірів і вступ до професійного закладу; 2) репродуктивне засвоєння професійних знань, вмінь, навичок; 3) професійна адаптація; 4) реалізація особистості у професійній діяльності. Розвиток кожної стадії професійного становлення супроводжується виникненням суперечностей та кризових явищ.

Центральним поняттям проблеми професійного становлення є поняття *компетентність*. Компетентність, на думку науковців, є сукупністю знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності, а саме: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію. Загально визнано, що компетентність є результатом набуття компетенції (лат. *competentia* - узгодженість, відповідність). (табл. 1).

Компетентність як сформована здатність, професіоналізм, особистий досвід, впевненість у собі, здібності, навички та уміння тощо є основними якостями майбутнього фахівця, який спроможний правильно приймати професійні рішення.

Тлумачний словник російської мови Володимира Даля визначає поняття *компетентний* як такий, що може мати право судити про щось; визнаний.

І. Зимня виділяє такі блоки компетентності особистості: базовий (аналіз, зіставлення/порівняння, систематизація, прийняття рішень з певною метою); особистісний (формування таких властивостей як відповідальність, організованість, цілеспрямованість); соціальний (життєдіяльність людини та адекватність взаємодії з іншими людьми, групою, колективом) та професійний (адекватність виконання професійної діяльності). Зокрема, формування такої властивості особистості як відповідальність науковець відносить до особистісного блоку компетентності.

На думку Л. Дибкової та М. Євтуха, компетенції особистості складають два блоки: особистісний розвиток та професійні знання та вміння. Як підкреслюють науковці, набуття таких компетенцій, як самоефективність, впевненість у собі, толерантність, відповідальність, самоконтроль, професійна самооцінка залежать від розвиненості особистісної сфери майбутнього фахівця. Щодо ефективності майбутньої професійної діяльності, то вона керується рівнем сформованості цих компетенцій у студентами під час навчання.

Табл. 1.

Теоретичні підходи до визначення понять *компетентність* та *компетенція*

<i>дослідники</i>	<i>визначення поняття компетентність</i>
В. Афанасьєв	сукупність функцій, прав і відповідальності фахівця.
С. Батишева	якість, від якого залежать життєві і трудові успіхи фахівця
А. Бермус	системна єдність, яка інтегрує особистісні, предметні та інструментальні особливості та компоненти
О. Бодальов	специфічна здібність, яка дозволяє ефективно вирішувати типові проблеми і завдання, що виникають у реальних ситуаціях повсякденного життя. Це вміння вирішувати окреслене коло завдань у професійних видах діяльності
І. Васильєв	здатність робітника кваліфіковано виконувати певні види робіт у межах конкретної професії, добиватися високих результатів праці на основі наявних знань, умінь та навичок
С. Гончаренко, П. Олійник	загальна здатність студента до професійної праці і життєдіяльності, що ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, набутих завдяки навчанню
Ю. Смельянов	рівень навченості соціальним й індивідуальним формам активності, яка дозволяє індивіду в рамках своїх здібностей і статусу успішно функціонувати в суспільстві
Н. Єфремова	узагальнені та глибоко сформовані якості особистості, її здатність найбільш універсально використовувати та застосовувати одержані знання та навички; сукупність знань, умінь та навичок, які дозволяють суб'єкту пристосовуватися до мінливих умов; здатність діяти та виживати в даних умовах
Е. Зеєр	сукупність знань, умінь, досвіду, відображену в теоретико-прикладній підготовленості до їх реалізації в діяльності на рівні функціональній грамотності
І. Зязюн	продукт власної життєтворчої активності людини, ініційованої процесом освіти. Компетентність як властивість індивіда, існує в різних формах: як високий рівень умілості, як спосіб особистісної самореалізації (звичка, спосіб життєдіяльності, захоплення); як деякий підсумок саморозвитку індивіда, форма вияву здібностей
А. Маркова	індивідуальна характеристика ступеня відповідності вимогам професії професійна компетентність – поєднання здатності (особисті якості) та готовності (знання, уміння) до професійної діяльності.
М. Нагач	здатність застосовувати знання й уміння, що забезпечує активне використання навчальних досягнень у нових ситуаціях, спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання або роботу
Дж. Равен	специфічна здатність, необхідна для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі, яка включає вузькоспеціальні знання, особливого роду предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії
В. Синенко	деяка перспектива, яка тією чи іншою мірою доступна даному фахівцю через його індивідуальні можливості та різні об'єктивні фактори
Ю. Татур	якість, характеристика особистості, яка дозволяє їй вирішувати, виносити судження в певній галузі, основою цієї якості є знання, поінформованість, досвід соціально-професійної діяльності людини
М. Чошанов	постійне намагання до оновлення знань та використання в конкретних умовах, тобто здобуття оперативних та мобільних знань; гнучкість та критичність мислення, що здатна обирати найбільш оптимальні та ефективні рішення та відкидати хибні
Вайт	здатність індивіда, що найбільш тісно пов'язана з ефективністю його професійної діяльності на основі отриманої підготовки і отриманою в процесі навчання високою мотивацією до її виконання
Європейський словник освіти	сума знань, умінь та характерних рис, що дозволяє особистості виконувати певні дії
М. Єрмоленко, В. Міжеріков	особисті можливості посадової особи, її кваліфікація (знання, досвід), що дозволяють брати участь у розробці певного кола рішень чи самої вирішувати питання завдяки наявності в неї певних знань і навичок
Н. Кузьміна	сукупність умінь суб'єкта педагогічного впливу особливим чином структурувати наукове і практичне значення з метою найкращого вирішення педагогічних завдань
Д. МакКлеланд	особливість не лише людини, але також і незалежного від соціального і орієнтованого на виконання конкретного завдання контексту, в якому відбувається професійне завдання
М. Мескон та І. Альберт	один із основних видів влади

<i>дослідники</i>	<i>визначення поняття компетенція</i>
М. Спенсер	базова якість індивідуума, що має причинне ставлення до ефективного і/чи найкращого на основі критеріїв виконання в роботі чи в інших ситуаціях. стійка характеристика особистості, що зумовлює її поведінку у різноманітних професійних ситуаціях
Г. Топольницька	коло питань, вирішення яких входить в обов'язки фахівця; професійна компетентність - рівень володіння необхідними знаннями й уміннями
Е. Шорт	поєднання вмінь, навичок поведінки та дій у межах певної діяльності; поєднання знань, умінь, навичок у професійній діяльності без критеріїв оцінювання; поєднання тих самих елементів, але із застосуванням стандартів; поєднання здібностей та особистих якостей людини
Cl. Beelische, M. Linard, B. Rey, L. Turkal, M. Joras i in.	здібність чи готовність мобілізувати всі ресурси (організовані в систему знання та вміння, навички, здібності і психологічні якості), що є необхідними для виконання завдання на високому рівні, адекватними конкретній ситуації, тобто відповідно до цілей і умов перебігу процесу

Якщо компетенція трактується як задана норма або вимога до підготовки майбутнього фахівця, то компетентність є сформованою якістю або результатом навчальної діяльності студента.

Серед певних якостей майбутнього фахівця визначають: гнучкість адаптування у змінюваних професійних ситуаціях; набуття необхідних знань та навичок для вирішення прикладних професійних завдань; критичність мислення; використання новітніх професійних досягнень; аналіз професійної інформації; виявлення закономірностей розв'язання професійних завдань; комунікабельність та вміння працювати в команді; саморозвиток власної моральності, інтелекту та культурного рівня.

У світлі вимог до особистості майбутнього фахівця вишівське середовище визначає як мету не тільки набуття студентами відповідних фахових знань, а й формування в них *професійної* компетентності. Саме формування та розвиток професійно важливих компетенцій призведе до набуття майбутнім фахівцем багатофункціональних вмінь, що орієнтовані на практичний вектор розвитку. Розвиток певних напрямків професійної діяльності також вимагає від суб'єкта майбутньої професійної діяльності здатність до самоорганізації та самореалізації, придатності до успішної професійної адаптації.

Професійна компетентність визначається дослідниками як інтегральна характеристика ділових та особистісних якостей людини. Ці якості відображають рівень її знань, вмінь та навичок, які є необхідними для здійснення певної професійної діяльності, а також її моральну позицію. Фахова компетентність є наслідком професійного зростання особистості та розвитку професійних здібностей суб'єкта майбутньої професійної діяльності.

Л. Лепіхова розуміє важливу особливість соціально-психологічної компетентності у її позитивному впливі на всіх учасників взаємодії через формування в них соціальної настанови на успіх, який підтверджується у справах, підвищення їхньої самооцінки, позитивної Я-концепції, зростання соціальних домагань та впевненість у своїх здібностях. Ці здібності розширюють можливості життєвого вибору, кар'єрного зростання, підвищення

соціального статусу тощо. Все зазначене обумовлює певні особистісні риси, які формують зрілу особистість, здатну брати на себе відповідальність за дії та творчий розвиток професійної ідентичності.

За І. Родіною складовою соціальної компетенції особистості є здатність брати відповідальність на себе за свої дії та навколишнє середовище.

Інший науковець, Х. Кнауф, зауважує, що сучасне життя ставить найбільші вимоги саме до розвитку соціальної і особистісної компетентності особистості.

Отже, компетентність особистості не зводиться лише до знань, умінь і навичок, оскільки знати, як виконувати ту чи іншу професійну діяльність чи вміти її виконувати, ще не означає наявності бажання працювати та творчо ставитися до майбутньої роботи.

У зв'язку з цим складовою загальної компетентності особистості студента є формування соціальної і особистісної відповідальності як складової компетентності суб'єкта майбутньої професійної діяльності.

Аналіз наукової літератури дозволив визначити, що в результаті отримання вищої освіти у майбутнього фахівця має бути сформована деяка цілісна соціально-професійна якість, що дозволяє йому успішно виконувати професійні завдання, взаємодіяти з іншими людьми. Ця якість може бути визначена як цілісна соціально-професійна компетентність людини.

Отже, соціально-професійна компетентність майбутнього фахівця є його особистісною, інтегративною, сформованою якістю, що виявляється в адекватності рішення (стандартних і таких, що вимагають креативності) завдань при різноманітності соціальних і професійних ситуацій. Соціально-професійна компетентність проявляється в діях, діяльності, поведінці та вчинках людини.

На думку І. Зимньої, базовою складовою для формування соціально-професійної компетентності особистості є сукупність особистісних якостей людини, таких як цілеспрямованість, організованість і відповідальність. Ці особистісні якості визначають інтегральну характеристику особистості студента як суб'єкта майбутньої професійної діяльності. Для успішної професійної діяльності необхідно формувати у майбутнього фахівця не тільки професійні компетентності, а й особливі, що забезпечують загальну спрямованість професійної діяльності суміжних професій, що є необхідними при створенні нової конкурентоспроможної продукції або послуги. Такі компетентності називаються метапрофесійними.

Таким чином, науковець до складу цілісної соціально-професійної компетентності майбутнього фахівця відносить соціальну, метапрофесійну і професійну компетентність, кожна з яких представляє собою цілі множини і підмножини компетенцій.

Професійні компетенції спрямовані на успішну трудову діяльність в конкретному професійному середовищі, забезпечують якість і надійність праці в рамках споріднених професій. Метапрофесійні компетенції забезпечують

загальну спрямованість професійної діяльності і пов'язані з особистісними якостями людини. Соціальні компетенції пов'язані з діяльністю людини в суспільстві. Соціальні та метапрофесійні компетенції збігаються у професіях, що належать до однієї галузі знань.

Розвиток майбутнього професіонала відбувається тільки тоді, коли людина усвідомлює свою участь і відповідальність за все, що з нею відбувається, намагаючись при цьому активно сприяти або протидіяти зовнішнім обставинам, планувати і визначати цілі професійної діяльності, змінювати себе заради їх досягнення.

Отже, професійна компетенція майбутнього фахівця передбачає володіння власне професійною діяльністю на достатньо високому рівні та здатність проектувати свій подальший професійний розвиток.

Зауважимо, що сьогодні істотно змінюються спеціальності та спеціалізації майбутніх фахівців, професійні технології та засоби праці. Через певний час після закінчення вишу набуті знання застарівають і професійний фах зменшується.

Дослідниками виявлена наявність суперечностей між необхідністю майбутнього фахівця вміти вирішувати поставлені перед ним завдання в умовах професійної діяльності з урахуванням інформаційних особливостей та відсутністю в системі професійної підготовки засобів і методів, що є необхідними для формування та розвитку відповідних професійних компетенцій.

Риси майбутнього фахівця в процесі професійного становлення протягом навчання у вишу швидко реагують на зміни у суспільстві, що призводить до їх більшої структурованості та диференційованості.

Зазначимо, що значущою складовою професійної компетентності майбутнього фахівця є *відповідальність*, що характеризує спрямованість суб'єкта майбутньої професійної діяльності, впливає на процес і результати професійної діяльності насамперед через ставлення до своїх професійних обов'язків і якостей.

Проблему особистісної та соціальної відповідальності у загальному вигляді досліджували О. Г. Асмолов, І. Д. Бех, М. Й. Боришевський, Б. С. Братусь, О. В. Киричук, К. Муздибаєв, С. Д. Максименко, М. В. Савчин, В. А. Семиченко, Г. Слободський, Т. М. Титаренко, Н. В. Чепелева та інші, а також Л. Берковіц, К. Луттерман, Д. Роттер, Ж. Піаже тощо.

Л. Берковіц і К. Луттерман зазначають, що бути відповідальним означає визнавати і захищати цінності свого оточення, сприяти реалізації його цілей. Людина відчуває відповідальність за іншого лише в тому випадку, якщо успіх останнього прямо залежить від неї.

М. В. Савчин наголосив, що людина стає відповідальною в реальних життєвих ситуаціях та обставинах. Це передбачає включення механізмів смислоутворення у процесі прийняття обов'язку. Він обґрунтував, що

відповідальність - одна з найбільш загальних властивостей особистості, яка включає когнітивні, емоційно-мотиваційні та поведінкові компоненти.

К. Муздибаєв встановив, що відповідальність пов'язана з: суб'єктом, який несе відповідальність, об'єктом - те, за що несе даний суб'єкт відповідальність, та іншим суб'єктом - перед ким несе людина відповідальність.

Отже, в процесі виховання зовнішні моральні норми засвоюються індивідом і стають його внутрішнім законом, але процес адекватного усвідомлення особистістю своєї відповідальності визначається пізнавальними, мотиваційними, характерологічними, середовищними та іншими факторами, внаслідок чого суб'єктивна відповідальність інколи має розходження з об'єктивністю.

Ю. З. Гільбух зауважує, що професійна відповідальність є складовою особистісної зрілості та належить до почуття громадського обов'язку.

Л. Ф. Бурлачук виділяє когнітивну відповідальність, коли людина відповідає за свої знання та розуміє межі своєї компетентності.

На думку К. Наранхо, відповідальною є особистісно зріла людина.

Г. Балл вважає, що очевидною є необхідність достатньої компетенції і відповідальності особи у прийнятті та здійсненні стратегічного життєвого рішення (включно з потрібними при цьому актами вибору) і в подальшій діяльності, що спрямована на реалізацію відкритих цим рішенням можливостей.

Т. Вольфовська зазначає, що здатність до самостійної побудови свого життя та відповідальність мають бути центральним ядром, навколо якого повинна формуватися й сама життєва стратегія молодої людини.

Дослідження показали, що важливою передумовою професіонального становлення є психологічна зрілість майбутнього фахівця як психологічна основа готовності до професійної діяльності. Показником психологічної зрілості суб'єкта майбутньої професійної діяльності є сформованість певного рівня відповідальності.

В. Татенко стверджує, що основним способом розвитку зрілого індивіда як суб'єкта психічної активності є вчинок, тобто індивідуально і соціально відповідальний творчий акт свідомої сутнісної самоактуалізації людини. Саме в екзистенційному переживанні необхідності втілення сутнісного в собі, у покладанні на себе повної відповідальності за самоздійснення і реалізацію відповідального переживання у вчинку починає стверджувати себе зріла суб'єктність.

Т. М. Титаренко вважає, що зріла особистість вміє йти проти течії та в будь-яких життєвих обставинах залишається незалежною. Дослідник звертає увагу на те, що оптимальні домагання сприяють розвитку особистості, зростанню її зрілості та відповідальності.

О. Штепа наголошує на тому, що змістом особистісної зрілості є відповідальна побудова власної ролі відповідно до загальних моральних принципів та особистісної місії. Людина, яка набула соціальної зрілості

впродовж першого етапу соціалізації (період становлення дитини) у продуктивному розвиваючому середовищі, є потенційно готовою під час другого етапу (період саморозвитку дорослого) виявити риси особистісної зрілості. Результатом трансформації і змістом особистісної зрілості є відповідальна побудова людиною власної концепції життя.

Провідною характеристикою майбутнього фахівця є *професійна ідентичність*, яка свідчить про ступінь прийняття обраної професійної діяльності як засобу самореалізації та розвитку, а також про ступінь визнання себе як професіонала.

Зазначеній проблемі присвячені дослідження вітчизняних (С. Д. Максименко, Н. В. Чепелева, В. В. Панок, Н. І. Пов'якель, Т. М. Буякас, Л. Б. Шнейдер, О. В. Винославська, М. Й. Боришевський, М. Євтух, В. І. Завацький, І. А. Зазюн, В. І. Маковецький, О. Г. Мороз та ін.) та зарубіжних (В. А. Ананьєв, Е. Еріксон, В. Колпачников, А. Маслоу, Д. Фельдштейн, Р. Тайс, Д. Хаттон, Е. Фромм, О. Хорні та ін.) науковців, що сформуvalи уявлення про закономірності становлення професійної ідентичності.

Нез'ясованими залишаються питання, пов'язані з динамікою становлення професійної ідентичності в період навчання у вузі, кризами професійної ідентичності, що виникають в період професійного становлення.

Саме тому актуальності набуває проблема формування професійної ідентичності в процесі професійного становлення майбутнього фахівця. Так, Н. В. Чепелева визначає професійну ідентичність як прийняття майбутнім фахівцем провідних професійних ролей, цінностей та норм, наявність мотиваційних структур, що спонукають особистість до ефективної практичної діяльності.

На її думку, несформована професійна ідентифікація – навіть при високому рівні теоретичної підготовки й відпрацьованих практичних умінь – не дає змогу фахівцеві впевнено почувати себе у процесі виконання своїх функцій, викликаючи до дії механізми психологічного захисту, які суттєво заважають виконанню професійних справ.

Дослідження свідчать, що проблема формування професійної ідентичності тісно поєднана з механізмом особистісного зростання (саморозвитком) студентів, який складається з самопізнання (самодіагностики), самокорекції, самоаналізу та самореабілітації.

Нами було проведене емпіричне дослідження динаміки розвитку професійної ідентичності та рівня задоволеності своєю відповідальністю студентів факультету права та психології Макіївського економіко-гуманітарного інституту протягом 2012 - 2013 рр.

У дослідженні брали участь студенти першого - четвертого курсів факультету права та психології. Вибірка складала 147 осіб, з яких студенти першого курсу - 38 осіб, другого курсу – 32 особи, третього курсу – 36 осіб, четвертого курсу – 41 особа.

Для виконання завдань нашого дослідження використовувався набір методів: теоретичний аналіз наукової психологічної літератури за темою дослідження, анкетування, спостереження, бесіда, експертна оцінка, комплекс психодіагностичних методик: методика «Прийняття професії»; «Психосемантичний метод дослідження професійної ідентичності»; «Методика визначення рівня задоволеності своєю відповідальністю».

Відомо, що на першому курсі навчання студенти починають усвідомлювати непродуктивність *шкільної* ідентичності та накопичувати певний досвід студентського життя. 38% респондентів першого курсу приймають себе як професіонала, що обумовлено їх досвідом у професійній діяльності. Прийняття професії характерно для 42% першокурсників, при цьому задоволені рівнем своєї відповідальності 29% осіб.

На другому курсі кількість осіб, що не бажають вчитися за конкретною спеціальністю, стає максимальною. Саме тому починають відраховуватися *випадкові* студенти, які неналежно ставляться до навчання та відвідування занять. В цей період в основному завершується становлення студентської ідентичності, тобто остаточно складається особистість студента як суб'єкта навчально-академічної діяльності.

Показники прийняття себе як професіонала знижуються до 32%, що свідчить про початок кризового періоду за даним параметром професійної ідентичності, тобто студенти не спроможні реалізувати професійні домагання. Водночас відзначається незначне збільшення показників прийняття себе як професіонала (37%) та практично не змінюється рівень задоволення своєю відповідальністю (26%).

Третій курс навчання виявляє той факт, що тільки 5% студентів явно емоційно-негативно ставляться до обраної спеціальності і до майбутньої роботи. Одночасно у правильності обраного шляху впевнені лише 9% студентів. У більшості студентів виникає незадоволення окремими предметами, змінюються критерії самооцінювання у образі «Я-професіонал», з'являються сумніви у правильності професійного вибору, виявляються ознаки кризи професійного вибору майбутнього фахівця. Зменшуються показники прийняття себе як професіонала (25%) та показники прийняття професії (38%).

Натомість показники задоволення рівнем своєї відповідальності починають незначно збільшуватися (29%), що: по-перше, пов'язується зі зменшенням кількості студентів, які вважають вибір даної спеціальності випадковим; по-друге, визначається компенсаторною реакцією особистості на зниження показників рівня професійної ідентичності.

Таким чином, період другого - третього курсу навчання виявляє тенденцію до зниження прийняття себе студентами як професіонала, що свідчить про наявність кризового періоду розвитку професійної ідентичності. Це, в свою чергу, є поштовхом до індивідуального та особистісного зростання і прогресу у загальному розвитку майбутнього фахівця.

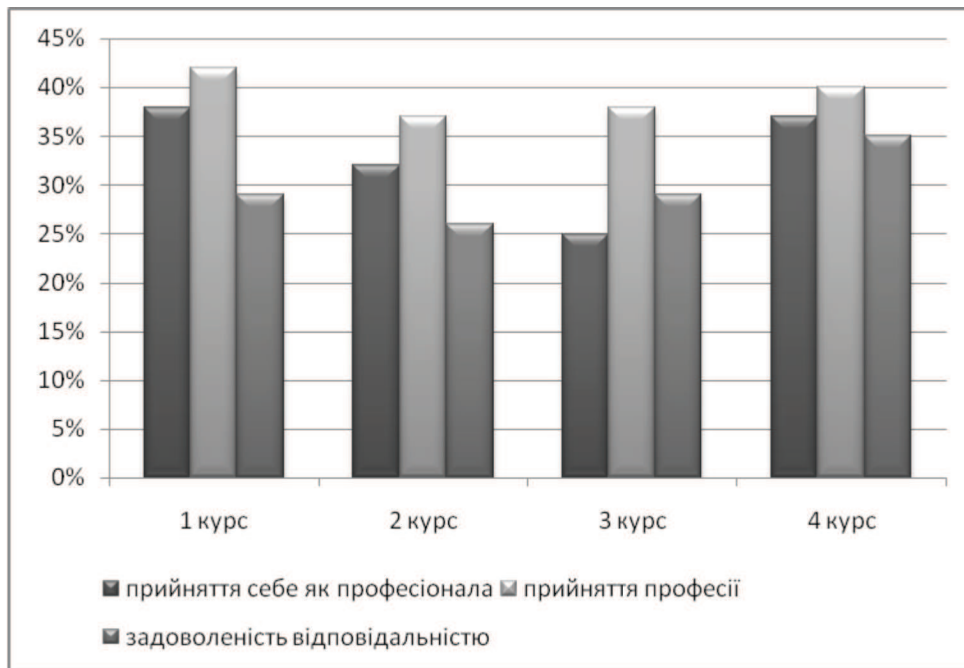

Рис. 1. Динаміка рівня задоволеності своєю відповідальністю та професійної ідентичності студентів

Навчальна практика на третьому курсі є платформою для руйнації ідеальних уявлень про професію. Таким чином, майбутній фахівець переходить до етапу розвитку навчально-професійної ідентичності.

Зауважимо, що криза професійного вибору майбутнього фахівця яскраво проявляється в першій і в останній роки навчання у вузі. Проте вже на 4-му курсі, під впливом виробничої практики, студент остаточно самовизначатися, бере відповідальність на себе за своє життя як наслідок самостійного вибору, відкриває у собі нові здатності та нові властивості, що проявляється у формуванні власної професійної ідентичності.

Протягом четвертого курсу навчання вже 37% студентів ототожнюють себе з професіоналом та 40% майбутніх фахівців характеризуються появою уявлення про себе як представника певної професії. Показники задоволення рівнем своєї відповідальності збільшилися у 35% студентів. Але до кінця навчання у вузі у більшості студентів формування професійної ідентичності не завершується.

Отже, наше дослідження дозволило виявити провідні тенденції розвитку професійної ідентичності та відповідальності як значущої складової професійної компетентності студентів в процесі професійного становлення у вузі.

Виходячи з описаного в психологічній літературі досвіду та результатів емпіричного дослідження, ми можемо сформулювати такі **висновки**:

1. Компетентність є багаторівневим утворенням особистості майбутнього фахівця, якому притаманні внутрішні психологічні складові та властивості особистості, що включають в себе знання та вміння;

2. Складовою компетентності особистості студента як майбутнього фахівця є формування соціальної та особистісної відповідальності;

3. Становлення особистості студента як майбутнього фахівця ускладнюється, якщо професія обирається випадкового або не з власного бажання;

4. Рівень задоволеності своєю відповідальністю пов'язаний з процесом розвитку професійної ідентичності майбутнього фахівця та має певні особливості залежно від періодів навчання у вишу.

Наприкінці варто підкреслити, що сучасне вишівське середовище не приділяє значної уваги формуванню та розвитку відповідальності як складової компетентності суб'єкта майбутньої професійної діяльності. Вирішення цих питань потребує подальших як теоретичних, так і емпіричних досліджень.

Список використаних джерел

1. Борисюк А. С. До проблеми професійної підготовки фахівця / А. С. Борисюк // Актуальні проблеми психології. Т. X. – Ч. 5. – К.: Главник, 2008. – С. 50 – 56.
2. Міненко О. О. Формування особистісних та професійних новоутворень майбутнього практичного психолога / О. О. Міненко // Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України./ За ред. Максименка С.Д. – К.: 2002, т. IV, ч. 3 – С.149-155.
3. Савчин М. В. Вікова психологія: навчальний посібник / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К.: Академвидав, 2005. – 360с.
4. Савчин М. В. Психологія відповідальної поведінки : монографія / М. В. Савчин. - Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. – 280с.
5. Титаренко Т. Життєві завдання як практики самоконституювання особистості / Т. Титаренко // Соціальна психологія. – 2008. - №6. – С. 3-11.

Summary

The psychological features of becoming of professional identity of future psychologists are analysed in the article. The special attention is spared interpretations of this concept. Forming importance is argued for students.

Key words: identity, professional identity, professional becoming, selfactualization.

УДК 159.96.1

Арефнія С. В.

СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ЯК ОДИН З ФАКТОРІВ ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ

Анотація

Стаття присвячена проблемі професійного вигорання державних службовців різних органів влади. Специфіка професії „державний службовець” розглядається, як один з факторів появи та розвитку професійного вигорання. Проведено теоретичний аналіз